

Купріянов Артур Ігоревич

Національний університет «Одеська юридична академія»

аспірант кафедри кримінального права

ЗМІСТ КОНВЕНЦІОНАЛЬНИХ ОЗНАК НАЙМАНСТВА

Важливо відзначити, що з формально-юридичної точки зору, міжнародно-правові акти, які встановили злочинність найманства сприяли універсалізації як розуміння цього діяння, так і формулювання його юридично значимих ознак. У цьому відношенні найманство відрізняється від багатьох інших злочинів міжнародного характеру, відповідальність за які регламентована в міжнародно-правових документах, як універсального так і конвенційного характеру.

Адже відомо, що норми міжнародного права дають теоретичну і правову основу для розвитку національного карного законодавства, у тому числі і разі відповідальності за найманство. Не можна не враховувати того, що саме міжнародне право встановлює визначення найманця і розглядає найманство як цілісне явище.

До визначення найманства як злочину міжнародне право звернулося лише в Міжнародній Конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. [1] Конвенція була прийнята Генеральною Асамблеєю в її резолюції 44/34 від 4 грудня 1989 року після дев'ятирічного обговорення. Вона вступила в дію 20 жовтня 2001 року на тридцятий день після здачі на збереження Генеральному секретарю ООН двадцять другою державою, якої є Коста-Ріка, документа про приєднання до Конвенції. Саме ця Конвенція, на мій погляд, і послугує підвищенню ефективності боротьби з найманством. Вона була розроблена Спеціальним комітетом з розробки міжнародної конвенції про боротьбу з вербовкою, використанням, фінансуванням і навчанням найманців, який був заснований у відповідності з резолюцією 35\48 Генеральної Асамблеї. Вказана конвенція є обов'язковим документом міжнародного права і практичним засобом для боротьби з

таким явищем як найманство.

У конвенції визначається ряд злочинів, які можуть бути вчинені окремими найманцями, особами, які займаються вербовкою, використанням, фінансуванням та навчанням найманців, і державами-сторонами, а також покладається ряд відповідних обов'язків на держав-учасників.

Конвенцією (далі - Конвенція про найманство) було розширено юридичне розуміння найманця, яке містилося у ст. 47 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 року, насамперед, за рахунок її розповсюдження на осіб, спеціально завербованих для участі у спільних насильницьких діях, направлених на повалення уряду, підриг конституційного порядку і держави, чи порушення територіальної цілісності держави. Також принципово важливим є той факт, що склад найманства як самостійного злочину також уперше сформульований у названій Конвенції. Так, була встановлена індивідуальна відповідальність осіб, що здійснюють вербування, фінансування, навчання і використання найманців у збройному конфлікті, а також відповідальність самих найманців за особисту участь у такому конфлікті.

Дана Конвенція фактично сформулювала юридичний склад найманства. Вона встановлює відповідальність особи, якщо вона: 1) вербує, використовує, фінансує, навчає найманця або віддає наказ про здійснення таких дій; 2) є найманцем, що бере участь у збройному конфлікті або військових діях, а також у поваленні уряду, іншому підриг конституційного ладу і підриг територіальної цілісності.

Дана Конвенція так само визначила найманця в міжнародному праві. Відповідно до тексту даного акта найманцем визнається будь-яка особа, що: а) спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб боротися в збройному конфлікті; б) приймаючи участь у військових діях, керується головним чином бажанням одержати особисту вигоду; в) не є ні громадянином країни, що знаходиться в конфлікті, ні особою, що постійно проживає на території, контрольованою країною, що знаходиться в конфлікті; г) не входить у постійний склад збройних сил сторони, що знаходиться в конфлікті; д) не послано державою, яка не є стороною офіційних обов'язків.

Більш того, у Конвенції про найманство особливо оговорено, що найманець може бути використаний для участі в насильницьких діях, спрямованих на повалення уряду, підриг конституційного порядку держави, порушення територіальної цілісності держави.

Таким чином, найманство, як самостійний злочин, було вперше визначено в міжнародному праві. При цьому, власне кажучи, в Конвенції про найманство мова йде про злочинність двох діянь, чинених різними суб'єктами. По-перше, це вербування, фінансування, навчання і використання найманців - за здійснення цих дій несуть відповідальність особи, які самі не є найманцями, а по-друге участь у збройному конфлікті - за яке відповідальності підлягає власне сам найманець .

В резолюції 44-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, що прийняла Конвенцію про найманство, було підкреслено, що відповідальність за найманство як за міжнародний злочин повинна бути встановлена внутрішнім законодавством держав, що підписали цей міжнародно-правовий документ. Україна ратифікувала дану Конвенцію у 1993 році і внесла відповідні зміни у національне кримінальне законодавство [2].

Незважаючи на закріплення складу найманства в міжнародному праві, у 1998 році відбувається спроба закріплення складу, що містить ознаки найманства в міжнародному кримінальному праві. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду [3] зробив спробу сформулювати юридичну норму, що містить ознаки найманства. Однак, Римський Статут не цілком сприйняв положення Міжнародної Конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р.

Почавши спробу сформулювати склад військового злочину, Римський Статут в пункті "Б" статті 8 закріпив, що військовими злочинами визнаються серйозні порушення законів і звичаїв, застосовних у міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, а саме кожне з наступних діянь: набір або вербування дітей у віці до 15 років до складу національних збройних сил або їхнє використання для активної участі в бойових діях.

Далі в пункті "е" тієї ж статті говориться про інші серйозні порушення законів

і звичаїв, застосовних у збройних конфліктах неміжнародного характеру у встановлених рамках міжнародного права, а саме ряд діянь до яких зокрема відноситься набір або вербування дітей у віці до 15 років до складу збройних сил або груп або використання їх для активної участі в бойових діях. Фактично Римський Статут, говорячи про ознаки найманця, обмежує можливість відповідальності випадками вербування осіб, що не досягли 15-літнього віку.

Таким чином, у міжнародному праві склалася ситуація, відповідно до якої з однієї сторони Міжнародна Конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 року говорить про один склад найманства, з іншої сторони Римський Статут визначає склад, що містить ознаки складу найманства, але обмежує визначення найманця [3].

Враховуючи викладене, слід відмітити, що прогалини, які мають у правових нормах призвели до того, що більшість найманців, які боролися на території колишньої Югославії, в Анголі, Грузії, Нагорному Карабаху чи Демократичній Республіці Конго (колишній Заір) уникли відповідальності за найманство.

Найманці готові боротися в будь-якій країні і за будь-яку ідею. Вони можуть найматися урядами, опозиційними групами, національними рухами опору чи злочинними організаціями. Останнім часом вони виявляються все більш пов'язаними з групами, які займаються торгівлею наркотиками, зброєю, корисними копалинами та людьми. Найманці пропонують свої послуги головним чином у якості спеціалістів по веденню бойових операцій, які володіють більшою ефективністю з воєнної точки зору у порівнянні з регулярними військами і, крім того, не пов'язаних чи не обмежених нормами міжнародного права, включаючи дотримання прав людини і міжнародного гуманітарного права.

Держави та інші особи наймають найманців для того, щоб не піддавати небезпеки життя свого персоналу, використовують їх воєнний професіоналізм, ефективність, досвід та відсутність обмежуючих факторів, а також, для того, щоб сховати свою особисту участь у конфлікті.

Найманців, як правило, використовують в таких випадках, як міжнародні

збройні конфлікти, внутрішні збройні конфлікти та ситуації, які характеризуються відсутністю якого-небудь збройного конфлікту.

При визначенні поняття „найманець” на перший план виходять ряд питань, які є дискусійними. Так, це вимога про те, що відповідна особа не повинна бути ні громадянином, ні постійним жителем держави, в якій здійснюється його діяльність. Метою цієї вимоги є проведення розмежування між найманцем і учасниками національно-визвольного чи опозиційного руху, який законним чином протистоїть уряду визначеної країни. Це розмежування є досить не визначеним. Певні складності виникають також в тих випадках, коли держави надають громадянство особам виключно з метою їх найма у якості найманців чи коли окремі особи мають у відповідності з законом подвійне чи більше громадянство. Спеціальний доповідач з питань про найманців заявляє, що процес надання громадянства може бути розглянутий, у кожному окремому випадку, з метою виявлення ознак того, що єдиною метою бажання прийняти громадянство є уникнення кваліфікації у якості найманця. Але здійснення цього на практиці є дуже складним процесом.

Таким чином, боротьба з найманством як на міжнародному рівні, так і в межах конкретної держави, повинна вестися правовими, у першу чергу, кримінально-правовими засобами, що сприяє закріпленню на законодавчому рівні держав заборони діяльності найманців і створенню більш сприятливого міжнародного клімату, забезпеченню світу і безпеки людства.

Література

1. Конвенция о запрещении вербовки, использования, финансирования и обучения наемников 1989 года *Действующее международное право*. Т. 2. М., 1997.
2. Кримінальний кодекс України ВІД 05.04.2001 за № 2341 -ІІІ Відомості Верховної Ради. 2001. № 25-26. Ст.131.
3. Римский статут Международного уголовного суда. А/СОНЕ/. 183/9.